

PERSBERICHT

HSSN-prijs 2022 uitgereikt op Nationale Sluizendag

Op de 14de Nationale Sluizendag van de stichting Historische Sluizen en Stuwen Nederland (HSSN) konden na drie jaar de HSSN-prijzen voor goede restauraties van sluizen en stuwen worden uitgereikt. De Nationale Sluizendag vond dit jaar plaats in Middelburg. Het Waterschap Scheldestromen trad op als gastheer.

Sluizenrestauratieprijs

De HSSN zet zich in voor behoud van bijzondere historische sluizen en stuwen. Dat doet zij o.a. door jaarlijks de HSSN-prijs uit te reiken voor de meest succesvolle restauratie van het afgelopen jaar. Op deze manier brengt de HSSN het belang van een goede restauratie onder de aandacht en wil de HSSN eigenaren en beheerders stimuleren zich in te zetten voor de zorgvuldige omgang met deze bijzondere categorie monumenten.

Er waren dit jaar acht genomineerden, waarvan de jury er drie een prijs toekende.

De eerste prijs ging naar het **Stichting Het Limburgs Landschap** voor de restauratie van **de Stuwjes bij de Frankenhofmolen bij Vaals**. **Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier** ontvangt de tweede prijs voor de restauratie van **Sassluis te Enkhuizen**. De derde prijs is toegekend aan de **Waterschap Brabantse Delta** voor de restauratie van de **Keenesluis bij Standdaarbuiten**.

Toelichting prijswinnaars

Stuwjes bij de Frankenhofmolen bij Vaals (ca. 1650-1920)

Eigenaar/beheerder: Stichting Het Limburgs Landschap.

De Frankenhofmolen in Vaals, ook wel Volmolen genoemd, is een oude industriële watermolen langs de Zieversbeek. Het gebouw kreeg in 1781 zijn huidige vorm, maar brandde in 1861 volledig af en is daarna geheel nieuw herbouwd. Na WO II werd de molen buiten gebruik gesteld.

Verdeelwerk met molensluis en rechts de lossingsluis.

Voor de molen ligt een vernuftig watersysteem waar het spaarzame water van diverse bronbeken en de Zieversbeek worden samengevoegd en gebufferd, onder meer in een Bassin. Dit systeem werd al eeuwen geleden ontwikkeld en zorgde er voor dat ook in droge tijden voldoende water naar het waterrad kon worden gevoerd om de molen te laten draaien. In de Zieversbeek werd een verdeelwerk gebouwd, bestaande uit twee stuwen, de molensluis en de lossingsluis. Hiermee kon worden geregeld hoeveel water naar de molen moest worden geleid. Het verdeelwerk bestaat uit metselwerk van hardsteen, mergel en baksteen. De hardsteen en mergel is als 17de-eeuws aangemerkt terwijl de baksteen uit het begin van de 20ste eeuw is gedateerd. Beide stuwen zijn voorzien van een hefschuif met bewegingsmechanisme.

Bovenstrooms van het verdeelwerk is een Bassin, een meertje waarin bij grote regenval water kan worden opgevangen. In droge perioden kan dit water via een stuwsluis weer naar de Zieversbeek en zo naar de molentak worden afgevoerd om ook dan de molen te kunnen laten draaien. Dit stuwkje is opgetrokken in baksteen en dateert in huidige configuratie waarschijnlijk uit het begin van de 20ste eeuw. In deze stuw zit een hefschuif die met een lierwerk kan worden bewogen.

Bassinsluis vanaf het bassin.

Restauratie (2008-2021): *De molen verkeerde rond 2000 in groot verval evenals het bijbehorende beekstelsel. In 2008 werd begonnen met de restauratie van de molen, maar kort daarop werd ook een begin gemaakt met het herstel van het molenbeekstelsel en het Bassinsysteem.*

Het baksteenmetselwerk van de Bassinstuw is hersteld en opnieuw gevoegd. Het stalen bewegingsmechanisme is gereviseerd en weer gangbaar gemaakt en vervolgens van een nieuwe coating voorzien. Bij het verdeelwerk met lossingsluis en molensluis, dat al eerder was hersteld, zijn de schuiven met hun bewegingsmechanismen weer gangbaar gemaakt. Nieuwe objecten die nodig waren voor de veiligheid en het zoveel mogelijk voorkomen van wateroverlast zijn subtiel uitgevoerd in moderne materialen, zoals cortenstaal. Om het systeem aan het publiek uit te leggen zijn informatiepanelen geplaatst.

Architect/adviesbureau: Stichting Het Limburgs Landschap (Lomm), Bureau Aangepaste Technologie (Sittard) en Royal Haskoning (Maastricht).

Aannemer: Stichting Het Limburgs Landschap met diverse aannemers.

Oordeel jury

De jury heeft veel waardering voor de wijze waarop een historisch beek- en watermolenstelsel is hersteld. Hierdoor kreeg niet alleen de omgeving een duidelijke impuls maar ook de waterhuishouding. De goede werking van het stelsel is gebleken zowel bij de wateroverlast in 2021 als gedurende de zeer droge zomer van 2022, toen er voldoende water was vastgehouden om de molen te laten draaien. Waardering is er ook voor de technische kwaliteit van de restauratie, al zijn er bij het verdeelwerk enkele plaatsen waar het pleisterwerk is verdwenen. Het plaatsen van een informatiepaneel wordt door de jury zeer gewaardeerd.

Sassluis te Enkhuizen (1826-1827)

Eigenaar/beheerder: Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

De Sassluis verbindt de Oude Haven met de Buitenhaven. Zowel het binnenhoofd als het buitenhoofd van de schutsluis werd voorzien van houten eb- en vloeddeuren. De sluis zelf is uitgevoerd in baksteen metselwerk. Dekzerken, aanslagstijlen en de randen van de deuren zijn van hardsteen. Naast de sluis bevindt zich een schotbalkenloods en een getijdehuisje.

De Sassluis vanaf het buitenhoofd.

De houten kaapstanders zijn vermoedelijk later aangebracht; zij ontbreken op de oorspronkelijke tekeningen. Het valt op dat bij het buitenhoofd omloopriolen zijn toegepast terwijl bij het binnenhoofd de deuren zijn voorzien van nivelleerschuiven. De bewegingswerken van de schuiven in het omloopriool zijn van later datum, waarschijnlijk de tweede helft van de 19de eeuw.

Nadat de Afsluitdijk was aangelegd, werd de schutsluis overbodig. De deuren werden en uiteindelijk verwijderd met uitzondering van de vloeddeuren en hun bewegingswerken in het buitenhoofd.

Restauratie (2018): Omdat de sluis in een primaire waterkering zit en met één stel vloeddeuren niet aan de huidige veiligheidseisen voldeed. Moest er worden ingegrepen. Door het plaatsen van vloeddeuren in het binnenhoofd kon wel aan de norm worden voldaan. Gekozen is het terugplaatsen van alle binnendeuren. Daarbij is een replica gemaakt van de bewegingswerken van de deuren. Wel zijn deze iets hoger geworden doordat er een elektromotor in is geplaatst.

Tevens zijn de sluiswanden aangepakt. Beschadigde delen van zowel het baksteen-metselwerk als de hardsteen zijn vervangen door nieuw gelijk en compatibel materiaal of bij kleine beschadigingen gerepareerd met een geschikte reparatiemortel op kleur. Tijdens het droogzetten barstte de vloer open. Deze schade is met gestort beton hersteld.

Architect/adviesbureau: TAUW (Deventer) en Bureau Polderman (Rotterdam).

Aannemer: Friso Civiel (Sneek) i.c.m. Jurriëns Noord (Sneek).

Oordeel jury

De jury heeft veel waardering voor het gedegen onderzoek dat aan de restauratie ten grondslag ligt. Ook is er grote waardering voor de kwaliteit van de restauratie. Het op een subtiele wijze invoegen van een elektromotor in de houten kaapstanders voor de puntdeuren verdient navolging. Jammer is het dat het getijdenhuisje naast het buitenhoofd niet is meegenomen met de restauratie.

Keenesluis bij Standdaarbuiten (1768, 1892)

Eigenaar/beheerder: Waterschap Brabantse Delta.

De Keenesluis, vroeger ook wel Keensche Sas genoemd, verbindt de Keene met de Dintel. De sluis is in eerste aanleg gebouwd in 1768 als stenen keersluis met vloed- en ebdeuren, uitgevoerd als puntdeuren. De ebdeuren bevonden zich aan de zijde van de Keene. De sluis werd gebouwd met ijsselsteentjes en bezit hardstenen aanslagstijlen. De constructie van deze keersluis is nog grotendeels aanwezig. Doordat in 1828 definitief een dam was gelegd in de monding van de Dintel (Dintelsas) was er geen eb en vloed meer op de Dintel. Waarschijnlijk heeft de sluis toen doorlopend open gestaan want het zuidelijke deel van de Keene werd nog gebruikt voor het vervoer van landbouwproducten.

In 1891 werd vergunning verleend tot de bouw van een stoomgemaal naast de sluis om wateroverlast tegen te gaan. Voor de gemaalgang werd een deel van de Keenesluis gebruikt. In de sluisdoorgang werd evenwijdig aan de sluisas een stenen tussenwand geplaatst. De rest van de sluis werd omgebouwd tot schutsluis met aan beide uiteinden een enkele draaideur als afsluitmiddel. Deze deuren keerden het hogere Dintelwater. De enkele draaideur aan de Keenezijde draaide dus tegengesteld aan daarvoor aanwezige ebdeur.

Het stoomgemaal is na 1953 gesloopt. Rond 1970 is aan de Dintelzijde een betonnen muur tegen de sluis gebouwd met een kleine opening. Scheepvaartverkeer was daardoor niet meer mogelijk. De sluis fungeert nu als inlaatsluis.

De Keenesluis vanaf de brug over het buitenhoofd.

Restauratie (2018-2019): *De sluis verkeerde aan het begin van de 21ste eeuw in een zeer haveloze staat. Naaste buur van de sluis, Ineke Peters - van de Weijgaert zette zich in voor restauratie van de sluis. De mede door haar opgerichte stichting 'Beleef de Keenesluis' maakte zich sterk om de sluis weer doorvaarbaar te maken.*

In 2018 waren er voldoende fondsen verkregen voor het waterschap om opdracht te verlenen tot herstel. Het metselwerk werd grondig gerestaureerd. In het benedenhoofd werd een nieuwe enkele draaideur geplaatst voorzien van een nivelleerschuiw met bewegingswerk. Al het nog aanwezige ijzerwerk werd ontroest en van een nieuwe coating voorzien. Behalve de sluisdoorgang werd ook de gemaaldoorgang geheel gerestaureerd. Daarbij behoorde het plaatsen van een kleine houten enkele draaideur.

De betonnen wand met de inlaatschuiw bleef echter gehandhaafd, waardoor scheepvaartverkeer onmogelijk blijft. Ook het plan om in de gemaalgang weer een schep- of waterrad te plaatsen kon (nog) niet worden gerealiseerd.

Architect/adviesbureau: Tak architecten (Delft).

Aannemer: Oome Raamsdonk (Raamsdonksveer).

Oordeel jury

De jury heeft grote waardering voor het gedegen historische onderzoek waarop de restauratie is gebaseerd. Het waterschap heeft een prachtig dossier samengesteld. De ruimtelijke kwaliteit is zeer sterk verbeterd. De restauratie van het metselwerk is over het algemeen prima uitgevoerd met echter enkele minpuntjes. Op enkele plaatsen zijn bijvoorbeeld te zachte stenen gebruikt.

Helaas is de betonnen wand gebleven waardoor scheepvaart door de sluis onmogelijk is. Een informatiepaneel over de plaats, sluis en restauratie wordt hier node gemist.

De jury heeft veel waardering voor het burgerinitiatief dat een belangrijke rol heeft gespeeld om tot restauratie te komen.

Het alsnog plaatsen van een scheprad als herinnering aan het gemaal wordt aanbevolen.

HSSN

Meer informatie over de HSSN, de HSSN- sluisenprijs en het volledige juryrapport vindt u op de website van de HSSN: www.sluisenenstuwen.nl.

De Nationale Sluizendag 2022 werd mede mogelijk gemaakt door het Waterschap Scheldestromen.

Noot voor de redactie

Verdere informatie over de HSSN voor de restauratieprijs en het juryrapport kunt u inwinnen bij: G. Jan Arends (secretaris en jurylid)

E-mail: info@sluisenenstuwen.nl,

tel: 06 39250910

Website: www.sluisenenstuwen.nl